

Românii din fostele scaunele secuiești în revoluția de la 1848-1849

Rezumat

Cuvinte cheie: români, revoluție, scaune secuiești, Ciuc, Odorhei, Treiscaune, reverberații actuale, instrumentalizarea istoriei

Preot profesor drd. Sebastian Lucian Pârvu

Lucrarea Românii din fostele scaunele secuiești în revoluția de la 1848-1849, cu referire specială la scaunele Ciuc, Odorhei și Treiscaune, își propune recuperarea mărturiilor documentare edite și inedite care au permis reconstituirea unor importante aspecte din istoria comunităților românești din scaunele secuiești, în secolul al XIX-lea. Importanța tratării acestui subiect rezultă atât din încărcătura istorică, cât și din simbolistica contemporană. Microregiunea asupra căreia ne-am concentrat atenția, deși se înfățișa la momentul 1848 ca un spațiu multiethnic și multicultural, în majoritatea cazurilor, era și este percepută ca un spațiu monoethnic maghiar (secuiesc). Majoritatea istoricilor maghiari, atât cei de dinainte de Marea Unire de la 1 Decembrie 1918, cât și cei de după, au abordat istoria scaunelor secuiești din punct de vedere instituțional, istoric, etnografic, lingvistic, cultural aproape în exclusivitate prin prisma elementului secuiesc, a populației numeric majoritare. Românii, atât câți au mai rămas, au fost ori trecuți cu vederea, ori tratați cu superficialitate, fiind amintiți în treacăt în lucrările de sinteză sau în cele dedicate istoriei locale a zonei.

În lucrare, istoria românilor din scaunele secuiești, cu toate aspectele sale specifice determinate de ponderea redusă a românilor în totalul populației zonei și de stadiul avansat de maghiarizare a comunităților situate în centrul secuimii, a fost abordată ca parte integrantă a românilor din Transilvania. Românii trăitori la granița cu Moldova și Țara Românească au beneficiat cel mai mult de stabilirea și întreținerea unor multiple și permanente relații de solidaritate cu românii de peste Carpați. Istoria comunităților românești din scaunele secuiești, după stabilirea secuilor în estul Transilvaniei, nu poate fi cercetată decât doar împreună cu istoria secuilor. De aceea, în lucrare sunt redată principalele momente din istoria secuilor, aprofundând evenimentele din secolul al XIX-lea, în mod special cele din timpul revoluției de la 1848-1849.

În cuprinsul său, lucrarea redă principalele coordonate istorice, demografice și culturale ale comunităților românești din scaunele secuiești, în perioada de dinaintea revoluției de la 1848-1849, din timpul desfășurării revoluției, precum și principalele evoluții

postpașoptiste. Tema abordată referitoare la comunitățile românești din fostele scaune Ciuc, Odorhei și Treiscaune, actualele județe Covasna și Harghita, după 1990, a revenit, prin însemnătatea și actualitatea problematicilor, în atenția specialiștilor din domeniile istoriei, sociologiei, etnografiei sau demografiei, dar nu numai, ci și în planul dezbaterilor politice și întâlnim, nu de puține ori, puncte de vedere divergente. Există o importantă componentă simbolistică reflectată în contemporaneitate, prezentă în mentalul colectiv și promovată obsesiv în istoriografia maghiară, manualele școlare și în mass-media.

Motivația care a stat la baza alegerii temei „Românii din fostele scaunele secuiești în revoluția de la 1848-1849” se bazează pe următoarele aspecte: în primul rând faptul că această perioadă istorică, pentru sud-estul Transilvaniei, zonă care se diferențiază prin diferite particularități, a fost mai puțin abordată de istoriografia românească; practic nu există nicio lucrare distinctă care să abordeze problema participării românilor din fostele scaune secuiești Ciuc, Odorhei și Treiscaune la revoluția pașoptistă; există o mare discrepanță între lucrările cercetătorilor maghiari și cele ale cercetătorilor români privind problematica participării românilor din fostele scaune secuiești în revoluția de la 1848/1849 și un deficit al valorificării surselor editate și inedite, românești și maghiare; dar și perspective diferite între istorici români și cei maghiari asupra desfășurării revoluției în fostele scaune secuiești și asupra participării secuilor și românilor la evenimentele revoluționare din întreaga Transilvanie.

Un alt motiv are la bază convingerea potrivit căreia, o cât mai bună cunoaștere a trecutului, o abordare obiectivă ce are la bază argumentul documentelor, capătă o semnificație deosebită în contextul dezbaterilor actuale legate de această arie geografică a României, numită în istoriografia maghiară „Ținutul Secuiesc”. Discursurile și proiectele autonomiste și separatiste maghiare prezente în spațiul public românesc actual sunt instrumentate prin actualizarea unor deziderate nostalgice stipulate în idealurile revoluției maghiare de la 1848-1849.

Obiectivele urmărite în elaborarea lucrării au fost: cunoașterea principalelor momente ale desfășurării revoluției de la 1848-1849 în fostele scaune secuiești, cu referire specială pentru scaunele Ciuc, Odorhei și Treiscaune; reconstituirea unei imagini cât mai veridice asupra participării populației românești din aceste scaune secuiești la revoluția de la 1848-1849 și evidențierea situației cu totul speciale în care s-au aflat comunitățile românești din fostele scaune secuiești în timpul desfășurării revoluției de la 1848-1849. S-a urmărit surprinderea consecințele dezastruoase ale exclusivismului maghiar de atunci; punerea în evidență a pierderilor umane și materiale românești și maghiare din timpul revoluției de la 1848-1849 precum și evidențierea mutațiilor pozitive intervenite în viața comunităților

românești din această parte de țară după încheierea revoluției de la 1848-1849. De asemenea s-a avut în vedere cunoașterea specificului eliberării românilor din iobăgie, a diversificării socio-profesionale și a dezvoltării vieții comunitare; relevarea mutațiilor în structura socială și ocupațională a populației românești din scaunele secuiești în perioada postrevoluționară, sub impactul modernizării relațiilor economice, într-o societate tradițional agrară, închistată în tradiționalism, în condițiile desființării iobăgiei după revoluția de la 1848-1849. Deosebit de importantă este evidențierea organizării și desfășurării vieții bisericești în cadrul parohiilor ortodoxe și greco-catolice, rolul episcopilor de la Sibiu și Blaj în sprijinirea propășirii comunităților românești și păstrarea identității lingvistice, confesionale și culturale într-un mediu nu totdeauna favorabil față de români și românităte; surprinderea efectelor politicii demografice, într-o arie geografică în care raportul dintre majoritate românească și minoritate maghiară se diferențiază față de celelalte regiuni din Transilvania. În același timp au fost puse în evidență dimensiunile procesului de maghiarizare a populației românești din fostele scaune secuiești.

Un alt obiectiv l-a constituit abordarea vieții comunităților românești din fostele scaune secuiești, ca obști bisericești și ctitorii de școli, raporturile acestora cu legile școlare de stat, cu forurile școlare ecleziastice, cu impactul concret al acestor factori asupra situației confesionale și școlare românești din zonă; precum și analiza impactului politicilor școlare a guvernelor maghiare asupra rețelei școlare și a nivelului de instrucție a populației și prezentarea problemelor referitoare la accesul populației românești din zonă la instrucție și viață spirituală. În acest context a fost pus în evidență modul în care s-a manifestat relația comunitate-biserică, preot-comunitate școlară, comunitate românească-administrație locală; creionarea implicațiilor pozitive ale vecinătății scaunelor secuiești cu Moldova și Țara Românească asupra depășirii unor momente de restriște din existența comunităților românești din zonă, dimensiuni ale solidarității românilor trăitori de o parte și alta a Carpaților.

În lucrare sunt prezentate reverberații și valorizări contemporane privind Revoluția de la 1848-1849 din Transilvania, în special din zona fostelor scaune secuiești Ciuc, Odorhei și Treiscaune. O notă specifică a tezei o constituie traducerea din limba maghiară a discursului istoriografic, publicistic, politic și civic prezent în mass-media locală și regională în vederea cunoașterii unor dimensiuni ale mentalului colectiv maghiar privind problematica și simbolistica Revoluției de la 1848-1849 reflectată în contemporaneitate.

După prezentarea *istoriografiei problemei și a surselor de cercetare*, în capitolul II, intitulat *Scaunele secuiești – perspectivă istorică* am abordat teme referitoare la: estul

Transilvaniei în Evul Mediu timpuriu (secolele VIII-XIII); începuturile colonizării secuilor; organizarea administrativ-teritorială a scaunelor secuiești până la 1848; regimentele secuiești de graniță și rolul lor în viața publică a scaunelor secuiești; atitudinea secuilor față de Principatele Române; translatarea de la identitatea secuiască la cea maghiară; interferențele etno-culturale româno-maghiare în sud-estul Transilvaniei și în final câteva accente contemporane privind conviețuirea interetnică în arcul intracarpatic.

Capitolul III, *Românii din scaunele secuiești* abordează aspecte privind: viața românilor din sud-estul Transilvaniei în secolele XIII-XVIII; comunitățile românești din zonă în preajma revoluției de la 1848-1849; surse demografice laice și bisericești referitoare la românii din scaunele secuiești din perioada 1800-1857; problematica Bisericii și Școlii, ca instituții fundamentale ale păstrării și afirmării identității românilor din aceste unități administrativ-teritoriale; organizarea administrativ-bisericească a românilor ortodocși și greco-catolici în perioada 1700 – 1850; inventare de bunuri ale parohiilor ortodoxe și greco-catolice din prima jumătate a secolului al XIX-lea; circulația cărții vechi bisericești în parohiile ortodoxe și greco-catolice; lupta episcopului Andrei Șaguna pentru restaurarea Mitropoliei Ortodoxe Române și sprijinul acordat de marele ierarh românilor din scaunele secuiești; canonizarea Sf. Andrei Șaguna; înființarea Mitropoliei Române Unite (1853); considerații privind învățământul confesional românesc la mijlocul secolului al XIX-lea; prezentarea principalilor lideri ai populației românești din zonă (secolul al XIX-lea).

În capitolul IV, *Secuții în revoluția de la 1848-1849* am abordat teme referitoare la: aspecte ale desfășurării evenimentelor din timpul Revoluției de la 1848-1849 în scaunele secuiești; rolul regimentelor secuiești de graniță în revoluția de la 1848-1849; date privind incitarea secuilor prin presa maghiară la 1848-1849; acțiunile trupelor secuiești înainte de Lutița; desfășurarea adunării secuilor de la Lutița; consecințele adunării secuilor de la Lutița asupra românilor și sașilor transilvăneni; pierderi umane și materiale ale românilor ardeleni după adunarea de la Lutița și pierderi umane ale secuilor în revoluția de la 1848-1849.

În capitolul V, *Românii din scaunele secuiești Ciuc, Odorhei și Treiscaune în revoluția de la 1848-1849* am abordat următoarele aspecte: momente ale desfășurării revoluției de la 1848-1849 și implicațiile lor asupra românilor din scaunele secuiești; românii din scaunului filial Giurgeu în timpul revoluției; participarea românilor din Bicazul Ardelean și împrejurimi în revoluția de la 1848-1849; românii din scaunele Treiscaune și Odorhei în revoluția pașoptistă; românii din Buzăul Ardelean în timpul revoluției de la 1848-1849; refugiați transilvăneni din scaunele secuiești în Țara Românească și Moldova în timpul revoluției; pierderi umane și materiale ale românilor din scaunele secuiești Ciuc, Odorhei,

Treiscaune, parțial Mureș și districtul Brașov în revoluția de la 1848-1849; aspecte privind implicarea ierarhului Andrei Șaguna în desfășurarea Revoluției de la 1848-1849.

În capitolul VI, *Evoluții postpașoptiste în scaunele secuiești* am tratat probleme referitoare la: reorganizarea administrativ-teritorială în zonă, după revoluția de la 1848-1849; consecințele revoluției pașoptiste asupra populației românești, maghiare și săsești din Transilvania cu referire specială la scaunele secuiești; momente privind eliberarea din iobăgie în scaunele secuiești; aspecte privind diversificarea profesiilor și emanciparea națională a românilor din scaunele secuiești după revoluția de la 1848-1849; legăturile Brașovului cu românii din scaunele secuiești; personalități istorice românești care au vizitat stațiunea Vâlcele în secolul al XIX-lea; aspecte ale intensificării procesului de maghiarizare a românilor din fostele scaune secuiești după revoluția de la 1848-1849.

În capitolul VII intitulat *Reverberații și valorizări contemporane privind Revoluția de la 1848-1849 din Transilvania, în special din zona fostelor scaune secuiești Ciuc, Odorhei, Treiscaune* am prezentat aspecte precum: demersul lui János Fazakas pentru ridicarea monumentului de la Lutița (1974); Gábor Arón, mit și realitate istorică – în viziunea intelectualilor populației maghiare; promovarea în spațiul public din Transilvania și Ungaria a personalității lui Gábor Arón; Revoluția de la 1848-1849 în paginile manualelor școlare editate sub egida Ministerului Învățământului pentru gimnaziu și liceu și în manualul de Istorie a secuilor editat de Consiliile Județene Harghita și Covasna; reverberații ale Revoluției de la 1848-1849 în mass-media postdecembriste de limbă română și maghiară.

Lucrarea este însoțită de anexe semnificative: documente selectate din fondurile arhivistice cercetate care vizează problematica abordată; hărți ale celor trei scaune secuiești Ciuc, Odorhei și Treiscaune; ilustrații de vechi biserici și școli confesionale ortodoxe, cărți și icoane vechi ș.a. Anexele conțin date, statistici, cifre, informații inedite ce sunt integrate, comentate și interpretate evidențiind multiplele aspecte și componente legate de comunitățile, bisericile și școlile românești din zonă, de starea și evoluția lor în perioada investigată. Documentele prezentate în anexe contribuie la argumentarea momentului Revoluției pașoptiste, la o mai bună cunoaștere a istoriei românilor din fostele scaune secuiești, la înlăturarea clișeelelor și prejudecăților existente în istoriografia română și maghiară despre românii din această parte de țară. Redarea, pe lângă informațiile inedite, a unor date editate aflate în surse greu accesibile oferă un instrument eficient de lucru în vederea continuării cercetărilor referitoare la problematica românilor din fostele scaune secuiești în revoluția de la 1848-1849.

Din cercetarea efectuată rezultă că în acest moment de răscruce al istoriei naționale, care a fost revoluția de la 1848-1849, și românii din scaunele secuiești s-au dovedit a fi o prezență activă. Ei au fost implicați în toate etapele desfășurării evenimentelor revoluționare de la începutul acestora și până la finalizarea lor. Participarea românilor din fostele scaunele secuiești în revoluția de la 1848-1849 nu poate fi cercetată decât împreună cu participarea secuilor la revoluția pașoptistă, necesitând și o incursiune în istoria conviețuirii românilor cu secuii și maghiarii din arcul intracarpatic.

Din datele prezentate rezultă că în anul 1850, din totalul populației celor trei județe, românii reprezentau 27,06%, iar maghiarii și secuii 61,99%. În timp ce românii trăitori în fostele scaune secuiești reprezentau doar 12,05% din totalul românilor din Transilvania, maghiarii și secuii din scaunele amintite reprezentau 63,05% din totalul maghiarilor înregistrați la recensământul din anul 1850 în întreaga Transilvanie.

Din cifrele recensământului populației din anul 1850 rezultă că peste jumătate din comunitățile românești din actualul județ Covasna erau comunități mici, sub 500 de membri, iar în Harghita peste 75 % dintre comunitățile românești se aflau în aceeași situație, ceea ce a făcut ca toate aceste comunități să fie „vulnerabile” la procesul de maghiarizare și să dispună de resurse minime pentru a susține cele două instituții identitare fundamentale: Biserica și Școala. Comunitatea românească din fostele scaune secuiești era și atunci numeric minoritară, formată în majoritate din iobagi, cu o modestă organizare comunitară, lipsită de prezența unor lideri locali și regionali reprezentativi; singurele instituții identitare erau bisericile ortodoxe și greco-catolice și școlile confesionale, iar singurii lideri ai românilor din zonă erau preoții, învățătorii, protopopii ortodocși și greco-catolici. Aflați în „cea mai critică situație”, izolați de frații lor din celelalte comitate și scaune săsești, românii din fostele scaune secuiești au trecut și în anii revoluției de la 1848-1849 prin clipe deosebit de grele. Curajul lor de a se declara solidari cu idealurile tuturor românilor ardeleni a însemnat suportarea unor evidente atacuri, însoțite de jafuri, violențe, atrocități sau părăsirea locuințelor.

În prima etapă a revoluției de la 1848, profitând de ridicarea iobagilor din restul Transilvaniei împotriva inegalităților sociale, s-au ridicat și românii din scaunele secuiești, alături de insurgenți țărani secui, împotriva grofilor unguri și secui. În a doua etapă, când obiectivele naționale ale românilor ardeleni nu coincideau cu cele ale maghiarilor și secuilor, pentru românii din „*secuime*” a început o perioadă deosebit de grea. Momentul revoluționar de la 1848-1849 a generat o maximă încordare și tensiune în relațiile interetnice, cu consecințe regretabile de lungă durată.

Prin reprezentanții lor, românii din scaunele secuiești au fost la adunările de la Blaj, iar la întoarcere acasă au avut de suferit din partea autorităților locale maghiare. Deși se aflau izolați de ceilalți români ardeleni, trăitori în mijlocul secuilor, românii din scaunele secuiești nu au acceptat uniunea Transilvaniei cu Ungaria și nici simbolistica koșuthiană. Răspunsul și participarea nemijlocită la evenimentele din anii 1848-1849 a românilor din scaunele Ciuc, Odorhei și Treiscaune au avut aspecte asemănătoare, dar și specifice, de la localitate la localitate, în funcție de așezarea geografică, potențialul demografic, organizarea comunitară, implicarea liderilor locali (preoți și învățători) ș.a.

Românii din localitățile monoetnice situate în Bicazul Ardelean, scaunul Ciuc și cei din Buzăul Ardelean, scaunul Treiscaune, în timpul revoluției de la 1848 -1849 s-au constituit în legiuni și au luptat cu trupele secuiești. Cei de pe Valea Mureșului Superior, din zona Topliței, au luptat în legiunea condusă de prefectul Constantin Romanu-Vivu, iar cei din Buzăul Ardelean în legiunea condusă de revoluționarul brașovean Constantin Secărianu.

Românii din localitățile etnic mixte situate în interiorul scaunelor secuiești au fost recrutați cu forța în gărzile naționale secuiești, fiind obligați să lupte împotriva românilor și sașilor din Transilvania. Cunoscând ceea ce s-a întâmplat în unele sate românești privind poziția românilor față de recrutări etc., pagubele românilor, putem aprecia că și în celelalte comunități românești din scaunele secuiești au avut loc asemenea evoluții. „Tribunalele de sânge” (verbirosag), de tristă amintire, au funcționat și în scaunele secuiești, cu scopul precis de a pronunța condamnări la moarte cu o judecată sumară sau deloc, precum și „echipele de vânătoare”, care se ocupau nu doar cu urmărirea „instigatorilor” români și sași, ci și cu execuții la fața locului, fără judecată.. Dintre acestea, deosebit de active în zonă au fost tribunalele din Tg. Mureș și Odorhei. În mai multe localități cu populație mixtă, românii ortodocși au fost trecuți cu forța la confesiunile protestante și romano-catolice, în vederea deznaționalizării lor. În toate localitățile românești din scaunele secuiești, acțiunile violente și intoleranța trupelor secuiești s-au îndreptat în primul rând împotriva instituțiilor identitare fundamentale - Biserica și Școala - și a liderilor populației românești – preoții și învățătorii români.

Pierderile umane și materiale în rândul românilor din scaunele secuiești au fost deosebit de mari. Practic, majoritatea bisericilor și școlilor românești au fost vandalizate, gospodăriile au fost jefuite de vite, bucate, fân, haine, stupi, fier, odoare din case. Au fost distruse obiecte și cărți de cult, precum și arhivele bisericești și școlare. Pe lângă aceste distrugerii românii din scaunele secuiești au fost constrânși să contribuie la întreținerea „taberelor secuiești”. În urma centralizării pierderilor umane consemnate în documentele

edite și inedite, rezultă că în scaunele Odorhei, Ciuc și Treiscaune, în timpul revoluției de la 1848 -1849 au fost uciși peste 550 de români. Au căzut pradă intoleranței trupelor secuiești și maghiare, printre alții, preoții Gheorghe Popovici din Sf. Gheorghe, Ioan Rus din Feleag, Teodor Dumbravă și Teodor Precup din Dămuc și George Rus din Joseni, omorât în Vlăhița, precum și învățătorii Ioan Popovici din Sf. Gheorghe și H. Dogariu din Mărcuș.

O particularitate o constituie faptul că, în timp ce românii din localitățile Buzăului și Bicazului Ardelean jefuiți de bunuri s-au putut refugia în Țara Românească și Moldova, românii din localitățile etnic mixte din scaunele Ciuc, Odorhei și Treiscaune au fost constrânși să participe efectiv la toate evenimentele revoluționare împreună cu populația secuiască. Printre cei care au avut de suferit alături de românii din scaunele secuiești s-au aflat și iobagi secu. Din paginile unor lucrări de istorie locală rezultă că o parte dintre românii din scaunul Giurgeu, în timpul evenimentelor revoluționare au continuat să fie alături de secu, obligați și amenințați în permanență. așa cum au procedat și românii din Subcetate, Toplița și din alte localități din zonă.

Consecințele revoluției de la 1848-1849 asupra populației românești, maghiare și săsești din Transilvania cu referire la scaunele secuiești sunt multiple și cu un impact profund pe termen scurt, mediu și de perspectivă. De subliniat situația cu totul specială în care s-au aflat românii din fostele scaune secuiești, la terminarea revoluției de la 1848-1849, când, deși se situau în tabăra învingătorilor, erau sub conducerea „învinșilor”, suportând, în continuare, toate nedreptățile, mai ales pe linia afirmării identității naționale.

După revoluția de la 1848-1849, în zonă a avut loc o diversificarea a profesiilor, însoțită de noi valențe ale emancipării naționale a românilor din scaunele secuiești. În dezvoltarea industrială, comercială și turistică a zonei, un rol benefic l-a avut Brașovul și stațiunile balneare Vâlcele, Tușnad, Covasna, Borsec. În această perioadă, ocupația principală a românilor din scaunele secuiești, după revoluția de la 1848-1849, a constituit-o, în continuare, agricultura, și în acest cadru, păstoritul transhumant. În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, în comunitățile românești din scaunele secuiești s-au născut și format o serie de importanți intelectuali care au contribuit din plin la înfăptuirea Marii Uniri. o serie de învățători născuți în localități din scaunul Treiscaune s-au afirmat ca autori de manuale școlare și culegeri folclorice. Înțelegând importanța factorului economic în păstrarea și afirmarea identității naționale, liderii comunităților românești au înființat fundații, fonduri „scolastice” și „bisericești”, bănci populare, cooperative de credit și alte forme asociative de gestionare a unor resurse materiale și financiare, precum „fondurile de bucate”, care aveau ca scop asigurarea veniturilor pentru funcționarea Bisericii și Școlii.

Problematica revoluției de la 1848-1849 ocupă spații importante în lucrările monografice ale majorității localităților din fostele scaune secuiești, fără a face referiri la pierderile umane și materiale pricinuite românilor și sașilor din celelalte zone ale Transilvaniei și din scaunele secuiești. Această abordare se înscrie în perspectiva generală a istoriografiei maghiare care, la rândul ei, a acordat și acordă spații largi participării secuilor la luptele de pe teritoriul Transilvaniei și Ungariei și la „războiul de autoapărare a Ținutului Secuiesc”. Aceeași istoriografie a accentuat mereu cât de mult au furat, jefuit și omorât românii, trecând sub tăcere omorurile a 40.000 de români, furturile și jafurile făptuite de unguri și secui.

În istoriografia maghiară, „războiul de autoapărare” a scaunelor secuiești este considerat o filă glorioasă a istoriei locale, dar se eludează intoleranța și atrocitățile săvârșite de secui/maghiari asupra românilor din Transilvania. Marcarea zilei de 15 martie și glorificarea eroilor luptelor pașoptiste fac parte din arsenalul argumentelor istorice folosite pentru obținerea autonomiei teritoriale pe criteriu etnic a „Ținutului Secuiesc”. Prezentarea unei istorii paralele a revoluției de la 1848-1849 este folosită de liderii actuali ai comunității maghiare din Transilvania ca instrument pentru demonstrații cu scopuri autonomiste și de presiune asupra guvernului României, deși România și Ungaria sunt membre în Comunitatea Europeană.

Cunoașterea evenimentelor istorice revoluționare sau desfășurate sub efectul Revoluției în zona fostelor scaune secuiești Ciuc, Odorhei și Treiscaune la 1848-1849 este deosebit de necesară pentru o istoriografie științifică, nealterată de interese politice sau de altă natură, de mistificări care să slujească dezideratele unor grupări sau ale unor ideologii. Istoria pașoptistă trebuie cunoscută și făcută cunoscută „așa cum a fost”, pentru a se contracara falsificarea ei în scopuri revanșarde, revizioniste, cu mare potențial exploziv. Cunoscând situația istorică reală din acea vreme, istoricii nu trebuie să mai permită să se falsifice istoria, iar concetățenii maghiari este *politic corect* să-și asume și ei trecutul lor și să se împace cu el. Aceasta este istoria și nu poate fi schimbată. Ceea ce se poate schimba totuși, este relația de azi dintre maghiari și români care trebuie să fie una de respect reciproc și conviețuire pașnică.

Cuprins

Cuprins.....	10
Capitolul I Introducere.....	Error! Bookmark not defined.
I.1. Prefață	Error! Bookmark not defined.
I.2. Istoriografia problemei și sursele de cercetare.....	Error! Bookmark not defined.
Capitolul II Scaunele secuiești – perspectivă istorică.....	Error! Bookmark not defined.
II.1. Estul Transilvaniei în Evul Mediu timpuriu (secolele VIII-XIII)	Error! Bookmark not defined.
II.2. Începuturile colonizării secuilor	Error! Bookmark not defined.
II.3. Organizarea administrativ-teritorială a scaunelor secuiești până la 1848	Error! Bookmark not defined.
II.4. Regimentele secuiești de graniță în viața publică a scaunelor secuiești.....	Error! Bookmark not defined.
II.5. Militari grăniceri secui din Transilvania în Moldova și Țara Românească.....	Error! Bookmark not defined.
II.6. Acte normative referitoare la stoparea emigrării în Moldova și Țara Românească	Error! Bookmark not defined.
II.7. Secui în Moldova și Țara Românească, la 1857.....	Error! Bookmark not defined.
II.8. Atitudinea secuilor față de Principatele Române	Error! Bookmark not defined.
II.9. Secuii și maghiarii. Translatarea de la identitatea secuiască la cea maghiară..	Error! Bookmark not defined.
II.10. Interferențe etno-culturale româno-maghiare în sud-estul Transilvaniei	Error! Bookmark not defined.
II.11. Accente contemporane privind conviețuirea interetnică în arcul intracarpatic	Error! Bookmark not defined.
Capitolul III Românii din scaunele secuiești.....	Error! Bookmark not defined.
III.1. Românii din sud-estul Transilvaniei în secolele XIII-XVIII .	Error! Bookmark not defined.

III.2. Comunități românești din scaunele secuiești în preajma Revoluției de la 1848 **Error! Bookmark not defined.**

III.3. Surse demografice bisericești referitoare la românii din scaunele secuiești din perioada 1800-1857..... **Error! Bookmark not defined.**

III.3.1. Surse demografice laice și bisericești referitoare la românii din scaunele secuiești din perioada 1800-1857 **Error! Bookmark not defined.**

III.4. Organizarea administrativ-bisericească a românilor ortodocși și greco-catolici din scaunele secuiești în perioada 1700 - 1800 **Error! Bookmark not defined.**

III.5. Aspecte ale vieții și organizării Bisericilor românești (ortodoxe și greco-catolice) din scaunele secuiești în perioada 1800-1850 **Error! Bookmark not defined.**

III.6. „Inventare de bunuri” ale parohiilor ortodoxe și greco-catolice din fostele scaune secuiești, în prima jumătate a secolului al XIX-lea..... **Error! Bookmark not defined.**

III.7. Circulația cărții vechi bisericești în parohiile ortodoxe și greco-catolice din fostele scaune secuiești **Error! Bookmark not defined.**

III.8. Lupta episcopului Andrei Șaguna pentru restaurarea Mitropoliei Ortodoxe Române..... **Error! Bookmark not defined.**

III.8.1. Andrei Șaguna și românii din scaunele secuiești **Error! Bookmark not defined.**

III.8.2. Canonizarea Sf. Andrei Șaguna **Error! Bookmark not defined.**

III.9. Înființarea Mitropoliei Române Unite (1853) **Error! Bookmark not defined.**

III.10. Învățământul confesional românesc la mijlocul secolului al XIX-lea, în scaunele secuiești **Error! Bookmark not defined.**

III.11. Lideri ai populației românești din scaunele secuiești (secolul al XIX-lea)... **Error! Bookmark not defined.**

III.11.1 Protopopul Petru Pop (1794-1869) **Error! Bookmark not defined.**

III.11.2. Protopopul Ioan Moga (1813-1868) **Error! Bookmark not defined.**

III.11.3. Protopopul Ioan Petric (1817-1903) **Error! Bookmark not defined.**

III.11.4. Protopopul Áron Boer **Error! Bookmark not defined.**

III.11.5. Ioan Florian (1829-1894) **Error! Bookmark not defined.**

Capitolul IV Secuii în revoluția de la 1848-1849..... **Error! Bookmark not defined.**

IV.1 Aspecte ale desfășurării evenimentelor din timpul Revoluției de la 1848-1849, în scaunele secuiești **Error! Bookmark not defined.**

IV.2. Rolul regimentelor secuiești de graniță în Revoluția de la 1848-1849 **Error! Bookmark not defined.**

IV.3. Incitarea secuilor prin presa maghiară la 1848-1849 **Error! Bookmark not defined.**

IV.4. Acțiunile trupelor secuiești înainte de Lutița. Începutul terorismului în Transilvania **Error! Bookmark not defined.**

IV.5. Adunarea secuilor de la Lutița **Error! Bookmark not defined.**

IV.5.1. Consecințele adunării secuilor de la Lutița asupra românilor și sașilor transilvăneni **Error! Bookmark not defined.**

IV.5.2. Pierderi umane și materiale ale românilor ardeleni după adunarea de la Lutița **Error! Bookmark not defined.**

IV.6. Pierderi umane ale secuilor **Error! Bookmark not defined.**

Capitolul V Români din scaunele secuiești Ciuc, Odorhei și Treiscaune în Revoluția de la 1848-1849..... Error! Bookmark not defined.

V.1. Momente ale desfășurării revoluției de la 1848-1849 și implicațiile lor asupra românilor din scaunele secuiești **Error! Bookmark not defined.**

V.2. Români din scaunul filial Giurgeu în timpul Revoluției de la 1848-1849... **Error! Bookmark not defined.**

V.3. Participarea românilor din Biczul Ardelean și împrejurimi în Revoluția de la 1848-1849..... **Error! Bookmark not defined.**

V.4. Români din scaunele Treiscaune și Odorhei în Revoluția de la 1848-1849 ... **Error! Bookmark not defined.**

V.5. Români din Buzăul Ardelean în timpul Revoluției de la 1848-1849 **Error! Bookmark not defined.**

V.6. Refugiați transilvăneni din scaunele secuiești în Țara Românească și Moldova în timpul revoluției de la 1848-1849 **Error! Bookmark not defined.**

V.7. Pierderi umane și materiale ale românilor din scaunele Ciuc, Odorhei, Treiscaune și parțial Mureș în Revoluția de la 1848-1849..... **Error! Bookmark not defined.**

V.7.1. Pierderi umane și materiale ale românilor din scaunul Treiscaune în Revoluția de la 1848-1849..... **Error! Bookmark not defined.**

V.7.2. Pierderi umane și materiale ale românilor din scaunele Odorhei și parțial Mureș în Revoluția de la 1848-1849..... **Error! Bookmark not defined.**

V.7.3. Pierderi umane și materiale ale românilor din scaunul Ciuc în Revoluția de la 1848-1849 **Error! Bookmark not defined.**

V.7.4. Pierderi umane și materiale ale românilor din vecinătatea Scaunului Treiscaune (Ținutul Brașovului)..... **Error! Bookmark not defined.**

V.8. Aspecte privind implicarea ierarhului Andrei Șaguna în desfășurarea Revoluției de la 1848-1849..... **Error! Bookmark not defined.**

Capitolul VI Evoluții postpașoptiste în scaunele secuiești Ciuc, Odorhei și Treiscaune Error! Bookmark not defined.

VI.1. Reorganizarea scaunelor secuiești după Revoluția de la 1848-1849 **Error! Bookmark not defined.**

VI.2. Consecințele revoluției de la 1848-1849 asupra populației românești, maghiare și săsești din Transilvania, cu referire la scaunele secuiești **Error! Bookmark not defined.**

VI.3. Momente privind eliberarea din iobăgie în scaunele secuiești **Error! Bookmark not defined.**

VI.4. Diversificarea profesiilor și emanciparea națională a românilor din scaunele secuiești după Revoluția de la 1848 **Error! Bookmark not defined.**

VI.5. Brașovul și românii din scaunele secuiești **Error! Bookmark not defined.**

VI.6. Personalități istorice, oaspeți ai stațiunii Vâlcele în secolul al XIX-lea **Error! Bookmark not defined.**

VI.7. Intensificarea procesului de maghiarizare a românilor din fostele scaune secuiești după revoluția de la 1848-1849 **Error! Bookmark not defined.**

Capitolul VII Reverberații și valorizări contemporane privind Revoluția de la 1848-1849 din Transilvania, în special din zona fostelor scaune secuiești Ciuc, Odorhei, Treiscaune..... **Error! Bookmark not defined.**

VII.1. Demersul lui János Fazakas pentru ridicarea monumentului de la Lutița (1974)..... **Error! Bookmark not defined.**

VII.2. Gábor Arón, mit și realitate istorică - în viziunea intelectualilor populației maghiare **Error! Bookmark not defined.**

VII.2.1 Personalitatea lui Gábor Arón promovată intens în spațiul public din Transilvania și Ungaria **Error! Bookmark not defined.**

VII.3. Revoluția de la 1848-1849 în paginile manualelor școlare editate sub egida Ministerului Învățământului pentru gimnaziu și liceu **Error! Bookmark not defined.**

VII.4. Revoluția de la 1848-1849 în manualul de Istorie a secuilor editat de Consiliile Județene Harghita și Covasna **Error! Bookmark not defined.**

VII.5. Reverberații ale revoluției de la 1848-1849 în mass-media postdecembristă de limbă română..... **Error! Bookmark not defined.**

VII.6. Reverberații ale revoluției de la 1848-1849 în mass-media postdecembristă de limbă maghiară **Error! Bookmark not defined.**

Capitolul VIII. Concluzii..... **Error! Bookmark not defined.**

Capitolul IX Bibliografie selectivă **Error! Bookmark not defined.**

IX.1. Surse arhivistice **Error! Bookmark not defined.**

IX.2. Publicistică..... **Error! Bookmark not defined.**

IX.3. Ediții de documente **Error! Bookmark not defined.**

IX.4. Lucrări generale **Error! Bookmark not defined.**

IX.5. Lucrări speciale **Error! Bookmark not defined.**

IX.6. Studii și articole **Error! Bookmark not defined.**

IX.7. Surse internet..... **Error! Bookmark not defined.**

Capitolul X Anexe ilustrative și explicative pentru unele teze susținute în lucrare din diferite surse editate și electronice greu accesibile..... **Error! Bookmark not defined.**

Anexa nr. 1 Hărțile scaunelor secuiești (secolul XIX)..... **Error! Bookmark not defined.**

Anexa nr. 2 Registrele parohiale de stare civilă ale parohiilor ortodoxe și greco-catolice din Scaunul Treiscaune (azi județul Covasna), aflate în păstrare la Arhivele Naționale Covasna **Error! Bookmark not defined.**

Anexa nr. 3 Conscripția urbarială din 1819 -1820 **Error! Bookmark not defined.**

Anexa nr. 4 Populația din actualele județe Covasna și Harghita (fostele scaune secuiești Ciuc, Odorhei și Treiscaune) la recensământul din anul 1850, după naționalitate și confesiune..... **Error! Bookmark not defined.**

Anexa nr. 5 Extras din Șematismul Episcopiei Ortodoxe a Covasnei și Harghitei Protopopiatele Sfântu Gheorghe și Întorsura Buzăului (județul Covasna, fost Treiscaune) **Error! Bookmark not defined.**

Anexa nr. 6 Informații documentare despre școlile confesionale ortodoxe și greco-catolice din scaunul Treiscaune (sec. XIX) **Error! Bookmark not defined.**

Anexa nr. 7 Documente din fonduri administrative, familiale și colecții personale aflate în păstrare la Arhivele Naționale Covasna privind Biserica Ortodoxă și Greco-catolică, (secolul XIX)..... **Error! Bookmark not defined.**

Anexa nr. 8 Documente din fondurile parohiilor ortodoxe și greco-catolice din scaunul Treiscaune aflate în păstrare la Arhivele Naționale Covasna (secolul XIX) **Error! Bookmark not defined.**

Anexa nr. 9 Documente din fondurile parohiilor ortodoxe și greco-catolice din județele Treiscaune și Odorhei aflate în păstrare la Centrul Ecleziastic de Documentare „Mitropolit Nicolae Colan” (secolul XIX) **Error! Bookmark not defined.**

Anexa nr. 10 Surse documentare referitoare la Revoluția de la 1848-1849 din Transilvania aflate în arhive personale și familiale de la Arhivele Naționale Covasna **Error! Bookmark not defined.**

Anexa nr. 11 Ordinul comisarului Csány László privind anchetarea persoanelor și sechestrarea averilor, celor care au făcut parte din tabăra „dușmană”, și cei care și-au părăsit domiciliul..... **Error! Bookmark not defined.**

Anexa nr. 12 Scrisoarea preotului Cotta Solomon din Dămucul Biczului..... **Error! Bookmark not defined.**

Anexa nr. 13 Circulara protopopului Petru Pop din Brețcu adresată „preoților și evlavioșilor creștini din protopopiatul Haromsekului” **Error! Bookmark not defined.**

Anexa nr. 14 Memoriul protopopului Treiscaunelor Petru Pop despre suferințele preoților și populației românești în timpul Revoluției de la 1848-1849**Error! Bookmark not defined.**

Anexa nr. 15 Declarația „dughenarului” Ovanes Popovici de la vama Oituz referitoare la pierderile suferite de protopopul Petru Pop în timpul Revoluției din anul 1849**Error! Bookmark not defined.**

Anexa nr. 16 Pierderi umane și materiale provocate de insurgenții maghiari și secui în localități din districtul Brașov**Error! Bookmark not defined.**

Anexa nr. 17 Tabel nominal cu românii omorâți și schilodiți de către insurgenții maghiari și secuii localnici din Satulung (azi Săcele), districtul Brașov, în timpul revoluției de la 1848-1849.....**Error! Bookmark not defined.**

Anexa nr. 18 Pierderile umane și materiale ale românilor din unele localități din scaunele secuiești Treiscaune, Ciuc, Odorhei și parțial Mureș.....**Error! Bookmark not defined.**

Anexa nr. 19 „SPECIFICAȚIE păgubiților de hoția ungarilor în anul trecut pe care s-au păgubit de case, de vite, de bucate, de fân și de alte odoare ale casei, în bani, nici adăugând nici scăzând” (din Buzău Ardelean, scaunul Treiscaune)**Error! Bookmark not defined.**

Anexa nr. 20 „NOTIFICARE asupra donațiilor pe care au trebuit să le dea românii din Covasna (com. Covasna, scaunul Treiscaune) Nobilei Tabere Ungurești în anii 1848 și 1849”**Error! Bookmark not defined.**

Anexa nr. 21 „PROTOCOL în care se va însemna cele ce se vor da de obștenii români din Brețcu pe seama tristelor stări împrejurul anului acesta 1848/49”.**Error! Bookmark not defined.**

Anexa nr. 22 Pierderile suferite de comerciantul român Ioan Frâncu din Tg. Secuiesc „de la 1 octombrie 1848 până astăzi 18 octombrie 1849”**Error! Bookmark not defined.**

Anexa nr. 23 „ARETARE despre dările unor poporani din câteva popoare cu prilejul revoluției de curând” (români din localități ale scaunului Treiscaune) **Error! Bookmark not defined.**

Anexa nr. 24 Date despre unii martiri români de la 1848-1849 din localitățile actualelor județe Brașov, Covasna, Harghita și Mureș**Error! Bookmark not defined.**

Anexa nr. 25 Decretul guvernatorului Ludovic de Wohlgemuth din 18 septembrie 1849 prin care s-au înființat „judecătorii cercetătoare” la Sibiu, Cluj, Alba Iulia, Reteag și Odorhei, și „comisiuni curățitoare” <purificatoare> la Târgu Mureș, Bistrița și Brașov.....**Error! Bookmark not defined.**

Anexa nr. 26 Memoriul obștei din Vama Buzăului în „cauza ușurării de robote, arânzi etc” adresat episcopului Andrei Șaguna**Error! Bookmark not defined.**

Anexa nr. 27 Catalog despre robotele ce le-au purtat iobagii lui Mikes Zsiga din Buzău Ardelean.**Error! Bookmark not defined.**

- Anexa nr. 28 Catalog despre robotele ce le-au dat veleții la curtea lui Béldi Venczel bătrînul și Béldi Gheorghe fiul, din Buzău Ardelean..... **Error! Bookmark not defined.**
- Anexa nr. 29 Memoriul obștei din Vama Buzăului adresat prințului Karol de Schwarzenberg **Error! Bookmark not defined.**
- Anexa nr. 30 Memorii ale obștei din Vama Buzăului adresate lui George Barițiu..**Error! Bookmark not defined.**
- Anexa nr. 31 Scrisoarea, însoțită de un documentar, adresată lui Nicolae Ceaușescu, de către János Fazakas, membru al Comitetul Executiv al CC al PCR, prin care propune ca pentru cinstirea Adunării de la Lutița să se ridice un monument omagial și să se organizeze o adunare comemorativă similară cu cea de la Blaj, **Error! Bookmark not defined.**
- Anexa nr. 32 Monumentul 1848 de la Lutița **Error! Bookmark not defined.**
- Anexa nr. 33 Cuvântul deputatului P.U.N.R Petre Țurlea în ședința Camerei Deputaților din 29 octombrie 1998..... **Error! Bookmark not defined.**
- Anexa nr. 34 Personalitatea lui Gábor Arón în mass-media din județul Covasna (2010 - 2012)..... **Error! Bookmark not defined.**
- Anexa nr. 35 Revoluția de la 1848-1849 în manualele editate sub egida Ministerului Învățămîntului pentru gimnaziu și liceu **Error! Bookmark not defined.**
- Anexa nr. 36 Revoluția de la 1848-1849 în A Szekelyseg Története, Hargita Megye Tanácsa, Cicsereda, 2013, Manual Istoria secuilor, Consiliul județean Harghita Miercurea Ciuc, 2013. **Error! Bookmark not defined.**
- Anexa nr. 37 Revoluția de la 1848-1849 în mass-media postdecembristă de limbă română **Error! Bookmark not defined.**
- Anexa nr. 38 Revoluția de la 1848-1849 în mass-media postdecembristă de limbă maghiară..... **Error! Bookmark not defined.**
- Anexa nr. 39 Biserici românești din scaunele Ciuc, Odorhei și Treiscaune (secolele XVII-XIX) **Error! Bookmark not defined.**
- Anexa nr. 40 Școli confesionale românești din scaunul Treiscaune (secolele XVIII-XIX) **Error! Bookmark not defined.**
- Anexa nr. 41 Din cărțile vechi bisericești care au circulat în parohii românești din scaunele secuiești secolele (XVII-XIX)..... **Error! Bookmark not defined.**
- Anexa nr. 42 Andrei Șaguna și documente referitoare la românii din scaunele secuiești **Error! Bookmark not defined.**
- Anexa nr. 43 Demersuri ale societății civile din județele Covasna și Harghita privind canonizarea mitropolitului Andrei Șaguna..... **Error! Bookmark not defined.**
- Anexa nr. 44 Monumente de for public închinat mitropolitului Andrei Șaguna și Asociațiunii ASTRA **Error! Bookmark not defined.**

